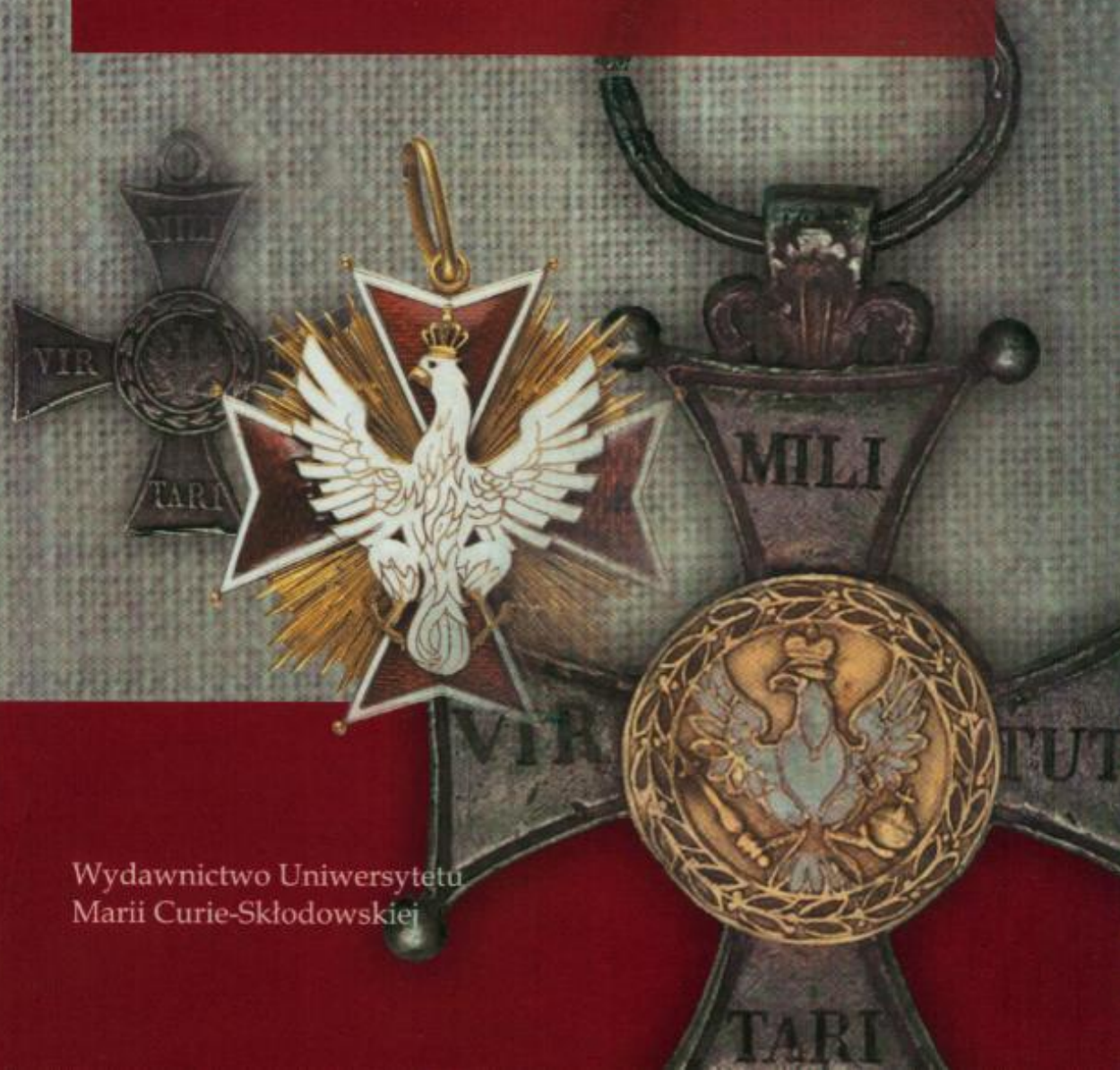

Robert K. Tabaszewski
Paweł Jakubowski

USTAWA O ORDERACH I ODZNACZENIACH Komentarz

Wydawnictwo Uniwersytetu
Marii Curie-Skłodowskiej

**USTAWA O ORDERACH
I ODZNACZENIACH
Komentarz**

Robert K. Tabaszewski
Paweł Jakubowski

USTAWA O ORDERACH I ODZNACZENIACH

Komentarz

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
Lublin 2013

Recenzent
Dr hab. Dariusz Dudek, prof. KUL

Redaktor
Joanna Pikuła

Redaktor techniczny
Roman Fiut

Projekt okładki i stron tytułowych
Edyta Kuklewska

Skład
Marta Świca

© Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013

ISBN 978-83-7784-378-9

WYDAWNICTWO UNIwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
20-031 Lublin, ul. Radziszewskiego 11
tel. 81 537 53 04
www.umcs.lublin.pl/wydawnictwo
e-mail: sekretariat@wydawnictwo.umcs.lublin.pl

Dział handlowy
tel./fax 81 537 53 02
e-mail: wydawnictwo@umcs.eu

Druk i oprawa
Elpil, 08-110 Siedlce, ul. Artyleryjska 11

SPIS TREŚCI

Wstęp (Robert K. Tabaszewski) / 7

Polityka odznaczeniowa państwa (Paweł Jakubowski) / 11

Ustawa o orderach i odznaczeniach (Paweł Jakubowski, Robert K. Tabaszewski) / 23

Rozdział I - Przepisy ogólne / 24

Rozdział II - Ordery / 71

Rozdział III - Odznaczenia / 90

Rozdział IV - Kapituły Orderów / 126

Rozdział V - Tryb nadawania i wręczania orderów i odznaczeń / 145

Rozdział VI - Pozbawienie orderów i odznaczeń / 161

Rozdział VII - Przepisy szczególne i końcowe / 168

Ustawa z dnia 16 października 1992 roku. Przepisy wprowadzające ustawę o orderach i odznaczeniach, uchylające przepisy o tytułach honorowych oraz zmieniające niektóre ustawy (Dz.U. z dnia 8 grudnia 1992 roku) (oprac. Robert K. Tabaszewski) / 175

Ustawa z dnia 17 października 2003 roku o ustanowieniu Krzyża Zesłańców Sybiru (oprac. Paweł Jakubowski) / 179

Bibliografia / 185

WSTĘP

Rzeczpospolita Polska zapewnia ciągłość tradycji narodowych w wyróżnianiu zasług, cnót obywatelskich i wybitnych osiągnięć. Polskie tradycje narodowe w honorowaniu takich zasług sięgają początków XVIII w. Pierwsze odznaczenie Rzeczypospolitej, Order Orła Białego, zostało ustanowione 1 listopada 1705 r. przez Augusta II Mocnego, a służyło wyróżnianiu stronników króla i dopiero w drugiej kolejności było formą prowadzonej przez niego polityki krajowej i zagranicznej. Kolejne odznaczenia – Order Świętego Stanisława Biskupa Męczennika oraz Order Virtuti Militari, ustanowione w zgodzie z ideałami oświeceniowymi przez Stanisława Augusta Poniatowskiego, były przyznawane już nie tyle jako forma wdzięczności monarchy za udzielone mu poparcie, ile za rzeczywiste zasługi położone dla Rzeczypospolitej na polu cywilnym i wojskowym godne upamiętnienia i propagowania.

Tradycji odznaczeniowych nie przerwały nawet rozbiory Rzeczypospolitej. Diametralnie zmieniły się jednak uwarunkowania, w których odznaczenia były nadawane, w XIX w. zostały bowiem włączone do rosyjskiego systemu odznaczeniowego, a przyznawane przez cara stały się w dużej mierze instrumentem opresji prowadzonej przez Imperium Rosyjskie na ziemiach Królestwa Polskiego. W związku z tym polscy powstańcy w XIX w. nie mogli korzystać z dotychczasowych rozwiązań, tworząc własne odznaczenia, takie jak np. Gwiazda Wytrwałości, ustanowiona w 1831 r. uchwałą Sejmu Królestwa Polskiego, na wniosek Joachima Lelewela. Jednocześnie polscy emigranci dość często korzystali z przyznawanych im odznaczeń zagranicznych, przyznawanych najczęściej za zasługi położone na polu walki. Warto także zauważyć, że Polacy, będący pod wpływem zasięgu władzy cesarstw – austriackiego i pruskiego, pozostawali pod wpływem obcych systemów odznaczeniowych, właściwych dla ich miejsca zamieszkania.

Ustanowienie w pełni niezależnego systemu odznaczeniowego było możliwe wraz z reaktywowaniem w 1918 r. suwerennej Rzeczypospolitej. W okresie istnienia II Rzeczypospolitej stworzono po raz pierwszy system odznaczeniowy umożliwiający honorowanie i nagradzanie postaw. Zrębą tego systemu uformowały ustawy:

z dnia 1 sierpnia 1919 r. ustanawiającą order wojskowy „Virtuti Militari”; z dnia 4 lutego 1921 r. ustanawiającą order „Orła Białego”; z dnia 4 lutego 1921 r. o ustanawiającą order „Odrodzenia Polski”; z dnia 23 czerwca 1923 r. o ustanawiającą „Krzyża Zasługi”; z dnia 25 marca 1933 r. ustanawiającą order wojenny „Virtuti Militari”; z dnia 8 stycznia 1938 r. ustanawiającą medal „Za Długoletnią Służbę”; a także z dnia 9 kwietnia 1936 r. o odznaczeniach cudzoziemskich.

Spójny system odznaczeniowy II RP po 1939 r. był punktem odniesienia dla władz emigracji niepodległościowej w Londynie konstytuującym przyznawanie już istniejących odznaczeń, głównie wojennych, ale także powołującym nowe odznaczenia, w odpowiedzi na zapotrzebowanie nową sytuacją wojenną i polityczną, w jakiej znalazła się Rzeczpospolita. Jednocześnie z dotychczasowego dorobku odznaczeniowego Rzeczypospolitej początkowo korzystała także nowo zainstalowana władza ludowa, dążąca do przeszczepienia wzorców sowieckich na wszystkie sfery życia społecznego, w tym na istotną sferę, jaką stanowią ordery i odznaczenia jako symbole narodowe. Pierwsze dwie tego typu regulacje, mianowicie dekrety Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (dalej: PKWN) z 22 grudnia 1944 r.: o orderach, odznaczeniach oraz medalach, a także o trybie nadawania orderów, odznaczeń wojskowych oraz medali wprowadziły dość spójny system nagradzania i wyróżniania zasług położonych na polu utrwalania władzy ludowej.

Dekrety PKWN zostały zastąpione dopiero pierwszą kompleksową regulacją z 1960 r., mianowicie Ustawą z dnia 17 lutego 1960 r. o orderach i odznaczeniach, nowelizowaną trzykrotnie, po raz pierwszy w 1982 r., a następnie dopiero w 1992 i 1995 r., w związku ze zmianami w systemie ustrojowym w naszym państwie. Na gruncie ustawy z 1960 r. Rada Państwa nadawała ordery i odznaczenia „w uznaniu zasług położonych w dziedzinie gospodarczego, kulturalnego i społecznego rozwoju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, umocnienia władzy ludowej i obronności Państwa”. Znamienne dla tamtego systemu było starszeństwo orderów i odznaczeń, czyli pierwszeństwo niektórych odznaczeń przed innymi, zgodnie z którym szczególne znaczenie miały takie ordery, jak: Order Budowniczych Polskiej Ludowej, Order Krzyża Grunwaldu, Order Sztandaru Pracy, czy odznaczenia: Krzyż Zasługi, Medal „Za waszą wolność i naszą” oraz Medal 10-lecia Polski Ludowej. System ten utracił swoje *ratio legis* wraz ze zmianą ustroju, 31 grudnia 1989 r.

Ustawa z 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach, która weszła w życie 23 grudnia 1992 r. i zastąpiła dotychczasowe „ludowe” rozwiązania, jest regulacją szczególną, zarówno pod względem wagi rozwiązań w niej zawartych, jak i zastosowanej w niej technice legislacyjnej. Ustawa składa się z 52 artykułów zawartych w siedmiu rozdziałach, obejmuje katalog orderów i odznaczeń, określa zasady ich przyznawania i pozbawienia, a także stanowi podstawę powoływania kapituł i obok ustawy z 31 stycznia 1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej

Polskiej oraz o pieczęciach państwowych stanowi jeden z wyznaczników polskiej tożsamości narodowej. Wreszcie ustawa określa szczegółowo kompetencje głowy państwa, wynikające wprost z art. 138 Konstytucji, zgodnie z którym Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nadaje ordery i odznaczenia.

Pomimo iż ustawa obowiązuje już ponad 20 lat i doczekała się 11 nowelizacji, wciąż aktualne pozostaje stwierdzenie Henryka Sadowskiego z 1904 r., że „nie-liczny szereg pracowników na polu starożytności krajowych sprawę orderów i odznak honorowych w Polsce dotychczas traktował po macoszemu, chociaż przedmiot ten, ściśle połączony z życiem politycznym Polaków, z natury swojej jest ciekawy i z wielu względów zasługuje na bliższe poznanie”. Należy zatem zauważyć, że na gruncie polskiej nauki zagadnienie to nie zostało w należyty sposób docenione, poza bowiem pojedynczymi artykułami naukowymi oraz wydawnictwami popularnonaukowymi i albumowymi o charakterze historycznym, na polskim rynku wciąż brakuje stosownych opracowań przybliżających zagadnienia prawne związane z przyznawaniem orderów i odznaczeń. Problematykę niniejszą podjęły dotychczas środowiska prawnicze związane z okręgiem wrocławskim (Bogusław Banaszak, Paweł Kuczma, Jacek Mazurkiewicz) oraz lubelskim (Jan Szreniawski). Zasadniczym celem, który przyświecał autorom konstruującym poszczególne elementy niniejszej pracy, było zatem zwrócenie uwagi na tę ważną dla życia społecznego sferę praktyki prawno-politycznej. Ze wspomnianych natomiast względów, w mniejszym zakresie, było możliwe wykorzystanie dotychczasowego dorobku doktryny i orzecznictwa.

Niniejsza publikacja zawiera tekst jednolity Ustawy z 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach wraz z uwagami niezbędnymi do jej pełniejszego zrozumienia. Zamieszczono także tekst Ustawy z 16 października 1992 r. – przepisy wprowadzające ustawę o orderach i odznaczeniach, uchylające przepisy o tytułach honorowych oraz zmieniające niektóre ustawy, a także Ustawy z dnia 17 października 2003 r. o ustanowieniu Krzyża Zesłańców Sybiru wraz z objaśnieniami. Te trzy ustawy stanowią bowiem zręby obecnego systemu polskich orderów i odznaczeń. Poza licznymi aktami rangi ustawowej oparto się na licznych aktach normatywnych niższego rzędu, w tym wielu rozporządzeniach prezydenckich. Komentarz zawiera analizę w oparciu o stan prawny na 1 marca 2013 r.

POLITYKA ODZNACZENIOWA PAŃSTWA

Literatura:

R. Cialdini, *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańsk 2011, s. 36 i n.; J. Ćwieluch, *Medalomania. Medale i ordery. Kto daje, komu i za co*, „Polityka” z 20 listopada 2010; K. Filipow, *Order Orła Białego*, Białystok 1995; K. Filipow, *Order Św. Stanisława*, Białystok 2009, s. 9 i n.; K. Filipow, *Order Virtuti Militari 1792-1945*, s. 7 i n., Warszawa 1990, R. T. Komorowski, *Ordery średniowiecznych zakonów rycerskich*, „Pro Memoria” z 15 września 2003, nr 6; J. Mazurkiewicz, *Pośmiertne nadawanie orderów i odznaczeń*, „Palestra” 2012, nr 7-8, s. 9-20; Nowak: *prezydent zwrócił się do kapituły o opinię*, Polska Agencja Prasowa z 5 listopada 2010; *Nie chcą odznaczenia od Komorowskiego*, Polska Agencja Prasowa z 16 maja 2011; S. Oberleiter, *Ordery i odznaczenia odznaki III Rzeczypospolitej Polskiej 1990-1999*, Toruń 2001, s. 14-16; Z. Puchalski, T. Wawrzyński, *Krzyż i Medal Niepodległości*, Warszawa 1994, s. 39-41; H. Sadowski, *Ordery i oznaki zaszczytne w Polsce*, Warszawa 1904; J. Szreniawski, *Historia orderów jako odzwierciedlenie zmian zachodzących w państwie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prawo” 2006, nr 4, s. 438-453; W. Taras, *O orderach i odznaczeniach państwowych*, „Causus”, lato 2011, s. 37.

Uwagi wstępne

Prawo przyznawania znaków honorowych uwarunkowano wielowiekowym zwyczajem, stanowiło jedną z podstawowych prerogatyw głowy państwa. Wyróżnianie, czy to przez order, odznaczenie, medal czy też tytuł honorowy, historycznie funkcjonowało jako gest władcy dokonany wobec konkretnej osoby lub grupy. Polityka odznaczeniowa służyła tworzeniu trwałych sojuszy przez pozyskiwanie zwolenników w procesie decyzyjnym. Stąd należy podkreślić służebną funkcję polityki odznaczeniowej wobec polityki wewnętrznej i zagranicznej. Z biegiem lat stopniowo odstępowano od finansowego powiązania odznaczeń, a znaki zaszczytne stanowiły jedynie wyraz podkreślenia zasług, wybitnej postawy oraz konkretnego czynu lub osiągnięcia w konkretnej dziedzinie. Zdaniem Jana Szreniawskiego historia orderów ukazuje pewną ewolucję zachodzącą w państwie, począwszy